

ADOLF SOTOCA*

NOWY PLAN, NOWA LOKALIZACJA, NOWA TOŻSAMOŚĆ: TRZY STRATEGIE DLA ŚRODOWISK MIESZKANIOWYCH PRZYSZŁOŚCI

RE-FRAME, RE-PLACE, RE-SITE: THREE STRATEGIES FOR FUTURE HOUSING ENVIRONMENTS

Streszczenie

W artykule niniejszym ukazano potrzebę ponownego przemyślenia strategii planistycznej odnoszącej się do rozwoju budownictwa mieszkaniowego w mieście przyszłości. Rozważania dotyczące skali projektu, jego roli w szerszym kontekście czasowym oraz tożsamości lokalizacji nowych obiektów to warunki konieczne w dziedzinie urbanistyki. W latach 2008–2009 Katalonia stała się miejscem niezwykle interesującego projektu badawczego. W tak krótkim okresie podjęto ogromne wysiłki w zakresie strategii planistycznych, zarządczych oraz mieszkaniowych. W rezultacie administracja publiczna przyjęła trzy plany kluczowe. Biuro planistyczne CSArquitectes, którego współzałożycielem jest autor niniejszej publikacji, była jedyną firmą zaproszoną do wzięcia udziału w każdym z trzech procesów. Prezentując propozycje swego biura, autor artykułu podkreśla potrzebę zwracania szczególnej uwagi na koncepcje skali, czasu i tożsamości w toku planowania nowych terenów mieszkaniowych.

Słowa kluczowe: miejskość, krajobraz, infrastruktura, przestrzeń publiczna, równowaga środowiskowa, struktura urbanistyczna

Abstract

The paper states the need to rethink the planning approach that deals with housing developments of the future city. Considerations regarding the scale of the project, its role in a wider temporal context and the identity of the site where new extensions will be located, are necessary considerations in the field of urbanism. Between 2008 and 2009 Catalonia became a research field of exceptional interest in this series of reflections. During this short period of time a huge effort in planning and managing policies for housing development was done. As a result of it three major key Plans were undertaken by public administration. CSArquitectes, the planning office of which the author of the article is a founding partner, was the only invited firm to actively participate in all three processes. Through the description of CSArquitectes' proposals the article argues the need to take in special consideration the concepts of scale, time and identity when planning new housing areas.

Keywords: urbanity, landscape, infrastructure, public space, environmental balance, urban structure

* Dr inż. arch. Adolf Sotoca, prof. UPC-DUOT, główny partner biura CSArquitectes; „Visiting Professor” na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej w roku 2012 zadanie – 5 AiU Projekt „Politechnika XXI wieku – Program rozwojowy Politechniki Krakowskiej – najwyższej jakości dydaktyka dla przyszłych polskich inżynierów”.

1. Planowanie nowego miasta w Katalonii (2008–2009): kwestia budownictwa mieszkaniowego

Ósmego października 2007 roku przedstawiciele Samorządu Katalonii podpisali Narodowy Pakt Mieszkaniowy. Dokument ów obejmował niemal dwieście działań szczegółowych zmierzających do ustalenia podstawowych wytycznych w zakresie budownictwa mieszkaniowego, które będą obowiązywać w latach 2007–2016. Dwa najważniejsze cele dotyczyły aktualizacji przestarzałych zasobów mieszkaniowych oraz zabezpieczenia dachu nad głową dla młodego pokolenia, jak również innych warstw społecznych mających problemy z wejściem na rynek nieruchomości [7].

W kontekście szczególnej wagi kwestii mieszkaniowych w latach 2008–2009 podjęto trzy zasadnicze działania planistyczne dotyczące przyszłych inwestycji na terenie Katalonii. Pierwszym z nich był pakiet terytorialnych planów mieszkaniowych (PDUH), który zawierał strategię mieszkaniową dla całego terytorium katalońskiego [8]. Dwa pozostałe to pieczołowicie opracowane plany ogólne dla dwóch sektorów zaprojektowanych jako ciągła rozbudowa dwóch katalońskich miast średniej wielkości. Przyjęte na początku 2009 roku terytorialne plany mieszkaniowe ustaliły szczegółowe przepisy planistyczne dla około 90 tys. nowych domów rozrzuconych na powierzchni stu strategicznych obszarów mieszkaniowych (ARE) [5]. Z kolei dwa strategiczne sektory powinny obejmować 14 tys. nowych domów i ok. 900 tys. m² powierzchni przeznaczonych na działania niezwiązane z budownictwem mieszkaniowym. W przeciwieństwie do planów terytorialnych, ogólne plany dla obu sektorów strategicznych stanowiły początkowo otwarte koncepcje w formie konkursów urbanistycznych z udziałem biur międzynarodowych w roli konsultantów. Proces ten stworzył wyjątkowy program ramowy dla opracowywania koncepcji przyszłego rozwoju budownictwa mieszkaniowego.

Przedstawione przez CSArquitectes¹ propozycje dla obu obszarów zawierały przejrzystą, subiektywną interpretację kontekstu, w jakim należy umieszczać nowe formacje mieszkaniowe. Wynikały one z dość radykalnych decyzji, które odbiegały od reguł projektowania ustalanych przez promotorów konkursu. Pierwszą kontrowersyjną decyzją było zastąpienie granic strefy interwencji ograniczeniami związanymi silniej z kwestiami morfologicznymi niż prawnymi. Druga decyzja odnosiła się do lokalizacji związanej z urbanistyczną historią miasta i tworzyła diachroniczną wizję projektu, która uwypuklała rolę lokalizacji w tejże historii. Decyzja trzecia dotyczyła specyfiki lokalizacji oraz jej integracji w ramach przyszłego rozwoju miasta.

Planowanie przestrzeni, umiejscowienie jej w czasie oraz wzmacnianie tożsamości miejsca stają się trzema podstawowymi strategiami stosowanymi powszechnie w toku planowania dwóch rozbudów na terytoriach, które zasadniczo się między sobą różnią.

2. Planowanie w przestrzeni

Północne rozbudowy El Prat de Llobregat (il. 1) oraz Vilanova i la Geltrú (il. 2) mają kilka oczywistych cech wspólnych: obie stanowią naturalne ciągle powiększenie istniejącej, dojrzałej tkanki miejskiej, obie łączą się ze znacznym wzrostem już zurbanizowanej strefy mieszkaniowej – do 50%, obie zajmują też znakomitą pozycję strategiczną w stosunku do terytorium Katalonii, ponieważ są łatwo dostępne i zajmują centralne miejsce w swych systemach urbanistycznych. Z wszystkich wymienionych powodów jakakol-

¹ CSArquitectes to katalońskie biuro architektoniczne prowadzące działania i badania w zakresie urbanistyki. Zespół zaangażowany w rozbudowę El Prat i Vilanova tworzą następujące osoby: Bea Alba, Núria Noguer, Maria Massuet, Laura Cancelo, Carlota Garcia, Marc Deu, Julia Espinosa, Alejandro de Guezala, Pere Ponsatí, Julia Manrique oraz Laia Vilabí. Kierownictwo: Oscar Carracedo i Adolf Sotoca.

wiek przyszła interwencja w tych obszarach musi uwzględnić zakres terytorialny. W zasadach uczestnictwa oraz bazie danych w ramach obydwu konkursów zlekceważono to założenie, zakładając bezkrytycznie, że granice terenów zabudowy wywodzą się bezpośrednio z sektorów wyznaczonych uprzednio w przestarzałych planach ogólnych.

Wydaje się jednak, że budowa miasta nie powinna opierać się na dodawaniu zamkniętych stref autonomicznych, lecz na ciągłych elementach transwersalnych, które współtworzą i łączą rozmaite części danego terytorium. Elementy te stanowią efekt dokładnej analizy właściwości terenu.

2.1. Miejskość

Wszechobecne tablice reklamowe ustawiane wzdłuż autostrad przecinających tereny El Prat znakomicie oddają lokalny potencjał. Mogą one stać się swoistą fasadą metropolii odbieraną i doświadczaną z dużej odległości spoza jej granic (il. 3a). Plan północnej rozbudowy El Prat oznacza w szczególności zaprojektowanie dużej alei metropolitalnej stanowiącej przedłużenie miejskiej Gran Via. Żadna inna katalońska droga nie może pochwalić się podobnymi rozmiarami, rotundowością czy też formalnym potencjałem osi urbanistycznej. Północna rozbudowa El Prat w miejscu, gdzie przejrzystość Gran Via ustępuje chaosowi węzłów drogowych, daje wspaniałą okazję poszerzenia miejskiego charakteru za pomocą wielkoskalowej alei. Biuro CSArquitectes proponuje poszerzenie El Prat wzdłuż linii Gran Via. Ważna jest czytelność logiki owej alei oraz sposobu, w jaki tworzy się jej fasada, a także różnorodne węzły miejskiej aktywności na przestrzeni 15 km. Właściwie interpretując element skali terytorialnej, możemy przedstawić kryteria właściwości Gran Via, a także połączyć przedłużenie El Prat z jej terytorium oraz – co szczególnie istotne – z Barceloną.

2.2. Krajobraz

Właściwości lokalizacji Vilanova również wywodzą się z szerszego terytorium: sieć dróg, strumieni i pól uprawnych, charakterystycznych dla tej równiny, rozciąga się daleko poza granicami określonymi w regulaminie konkursu (il. 3b). Propozycja rozbudowy Vilanova powinna uwzględniać cechy krajobrazowe. Lokalizacja na wąskiej równinie pomiędzy wzgórzami Masis d'Olèrdola a linią brzegową jawi się jako paradygmat katalońskiego krajobrazu nadmorskiego, w którym zawiązuje się bliski związek między wybrzeżem a górami. Projekt ten stara się więc zapewnić ciągłość przestrzenną pomiędzy dwoma obszarami zachowanego krajobrazu o walorach ekologicznych: Masis d'Olèrdola oraz Platja Larga [6].

W przeciwieństwie do El Prat, propozycja dla Vilanova będzie brać pod uwagę ciągłość przestrzeni otwartych w większym stopniu niż powiększanie elementów urbanistycznych i infrastrukturalnych. Kryteria projektowe wynikać będą z dokładnych badań nad właściwościami lokalnego krajobrazu z uwzględnieniem istniejących strumieni oraz kultury materialnej – brzegi i kamienne mury stanowią wszak część kultury rolniczej.

3. Umiejscowienie w historii

Interpretacja logiki terytorialnej oraz włączanie jej do kryteriów planistycznych to najwcześniej podjęte decyzje w procesie projektowania dwu omawianych struktur. Jak już wspomnieliśmy, miejskość i krajobraz stają się kluczowymi elementami, na których opiera się pełna integracja nowych terenów mieszkaniowych.

Na razie trudno jednak mówić o pełnym zrozumieniu logiki terytorialnej. Dopiero rygorystyczna interpretacja morfologiczna wydaje się właściwym podejściem do tematu i niewątpliwie stanowi warunek konieczny interpretacji współczesnej rzeczywistości. Nie jest jednakże warunkiem wystarczającym,

jeśli spojrzeć na projekt z proceduralnego punktu widzenia. Metoda czasowa okazuje się niezbędna, gdy dojdziemy do wniosku, że każde działanie przekształcające powinno być zintegrowane w innych działaniach współzależnymi. Także kontekstualizacja dotyczy umieszczania propozycji w czasie przy założeniu przemożnego wpływu wywieranego przez rozbudowy El Prat oraz Vilanova, przy czym umiejscawianie w czasie nie oznacza jedynie odniesień do przeszłości czy też zapewniania spójności i integracji – oznacza też przewidywanie oraz rozumienie naturalnej tendencji pozyskiwania kryteriów dla nowych propozycji budowlanych. Każde rozmyślnie spojrzenie wstecz przyczyni się do aktywizacji propozycji na przyszłość.

3.1. Infrastruktura

El Prat to jedyna wioska historyczna usytuowana w delcie rzeki Llobregat. Za sprawą uwarunkowań geomorfologicznych miejscowe podglebie wyróżnia się szczególnymi walorami uprawnymi. W konsekwencji pozostałe miasta w tym rejonie są tradycyjnie usytuowane na skrajach delty w punkcie pomiędzy górami a równiną. Do lat 30. XX wieku wioski wokół delty i El Prat tworzyły nić urbanistyczną wzdłuż historycznej drogi do Santa Creu de Calafell. W drugiej połowie dwudziestego stulecia pradawna logika uległa gwałtownej modyfikacji. Wraz z rozwojem przemysłu w delcie można było zaobserwować przyspieszony proces budowy nowej infrastruktury. Zjawisko to natychmiast podważyło historyczny związek El Prat z innymi wioskami: decydujący wpływ na przestrzenną logikę delty wywierać teraz będzie lotnisko, nowa infrastruktura turystyczna oraz autostrada C-32. Pojawienie się złożonych węzłów drogowych odcisnęło swoje piętno na ciągłości historycznej drogi do Santa Creu de Calafell, a tym samym na relacji między El Prat a jego środowiskiem [11].

Rozbudowa El Prat w kierunku północnym stanowi niespodziewaną okazję odwrócenia całego procesu i przywrócenia poprzedniego systemu relacji między wioskami położonymi w delcie. Jedną z najistotniejszych sugerowanych operacji jest likwidacja węzła drogowego i zastąpienie go bardziej racjonalnym, miejskim układem dróg, który zagwarantuje ciągłość terytorialną. Rygorystyczna interpretacja tła historycznego uwypukla znaczenie przekształcenia pozornie neutralnego elementu, np. węzła drogowego, oraz jego ewentualnych konsekwencji na rozległym terytorium (il. 4).

3.2. Przestrzeń publiczna

Vilanova i la Geltrú były areną najwspanialszych epizodów w dziewiętnastowiecznej historii katalońskiej urbanistyki: w 1876 roku przyjęto projekt nowoczesnego rozszerzenia miasta pod nazwą Eixample Gumà. Wraz z rozbudową Mataro, Sabadell oraz Terrassy owo „rozszerzenie” (w języku katalońskim „eixample”) współtworzy rdzeń planów szczegółowych. Zgodnie z wytycznymi Eixample Cerdà w Barcelonie stały się one podstawą całego rozwoju katalońskich miast średniej wielkości aż do lat 30. XX w. [6]. Oprócz swych nadzwyczajnych właściwości urbanistycznych Eixample Gumà reprezentuje bardzo specyficzny sposób planowania rozbudowy miasta: geometrycznie czytelne i precyzyjne nakreślenie terenów przeznaczonych pod rozbudowę, ciągłość tkanki budowlanej oraz zamknięcie miejskiej przestrzeni publicznej to trzy najważniejsze cechy dwudziestowiecznych „rozszerzeń”. W połowie XX w. urbanistyczną rozbudową Vilanova rządziły już inne zasady: kierunki dominujące stanowiły nieokreślone granice rozrostu miasta, nieciągła tkanka budowlana oraz fragmentaryzacja przestrzeni publicznej. To szczególne zjawisko poszerzania urbanistycznego opisano jako „eksplozję miasta” [10].

Obecnie Vilanova stoi przed niezwykle ambitnym wyzwaniem porównywalnym z Eixample Gumà z 1876 r. Panują jednak zupełnie inne warunki, dlatego obecne propozycje winny przystosowywać ówczesne koncepcje do paradygmatów współczesnych, które rządzą rozbudową miast nowoczesnych. Należy do nich pas stopniowego przejścia między miastem a proponowanym terytorium zamiast czytelnych, geometrycznie wyznaczonych granic; nowy system sąsiedztw, w którym każda z dzielnic posiada odrębną

tożsamość, zamiast standardowej ościennej miejskiej tkanki budowlanej; nieciągła, rozrastająca się grupa zamkniętych przestrzeni publicznych tworząca nowe terytorialne kontinuum przestrzeni otwartych i zapewniająca otwarcie miasta na krajobraz (il. 5). Tak więc z dialogu z dawnymi doświadczeniami wyrosną współczesne acz spójne kryteria kontroli nad rozwojem Vilanova w przeszłości.

4. Interpretacja miejsca

Po wyznaczeniu ogólnych strategii propozycje zostają rozplanowywane na swym terytorium i umiejscawiane w czasie. Powinniśmy wówczas zadać sobie pytanie na temat specyfiki obszaru budowy nowego miasta. Właściwym rozwiązaniem wydaje się dokładniejsze podejście skalarne wywodzące się z tradycji planowania miejscowego.

4.1. Równowaga środowiskowa: krajobraz wodny

Jak wiadomo, przyszła północna rozbudowa El Prat zlokalizowana będzie na terytorium historycznie zdominowanym przez rolnictwo. Tamtejsza infrastruktura wodna, niezbędna dla upraw, wywiera ogromny wpływ na krajobraz delty. Morfologię delty Llobregat kształtują kanały irygacyjne, rowy oraz stawy. Co więcej, infrastruktura odwadniająca to zaledwie widzialna część złożonego systemu hydrologicznego, który – poza infrastrukturą na poziomie gruntu – obejmuje dwie wielkie warstwy wodonośne w podglebiu.

Przez wieki całe ekosystem ten charakteryzowała delikatna równowaga między warstwą wodonośną a przenikaniem wody w przepływie rzeki. Jednakże za sprawą intensywnego wykorzystywania ziemi w poprzednim stuleciu równowaga ta uległa zachwianiu: powszechne stosowanie pestycydów dla celów rolniczych, pospieszna budowa infrastruktury naruszająca podglebie, jak i instalacja ciężkiego przemysłu w delcie zanieczyściły system warstw wodonośnych w bardzo dużym stopniu. Zabudowa 160 hektarów w północnej części Prat oraz ostateczne zamknięcie i zajęcie terenu oznaczać mogą poważne trudności w zakresie przenikania wody, a także nowe zagrożenie dla delikatnego ekosystemu [11].

W zaistniałych warunkach propozycja CSArquitectes integruje istniejącą strukturę hydrauliczną w delcie i przekształca ją w system otwartych przestrzeni, który zapewnia miejsca relaksu i rekreacji pod gołym niebem, pozostając systemem hydrologicznym gwarantującym równowagę środowiskową. System otwartych przestrzeni, kanałów, stawów i układów irygacyjnych umożliwi przenikanie wody opadowej w kierunku podziemnych warstw wodonośnych. Stopniowe przenikanie czystej wody deszczowej ostatecznie przywróci odpowiednie poziomy pH w zanieczyszczonej wodzie podgruntowej. Funkcje te spełniać będzie skomplikowany system stawów zaprojektowany przez wielodyscyplinarny zespół architektów, działaczy na rzecz ochrony środowiska oraz hydrogeologów (il. 6).

Można powiedzieć, że propozycja ta nie tylko dąży do minimalizacji wpływów wywieranych na środowisko, ale też stara się brać czynny udział w odwracaniu procesów, które nadwierały wartości środowiskowe. Zostanie to odzwierciedlone w systemie otwartych przestrzeni współtworzących miasto przyszłości.

4.2. Dziedzictwo: budynki, ścieżki, parcele

Jak już wspomnieliśmy, propozycja rozbudowy Vilanova odnosi się do procesu historycznego, który doprowadził do obecnej morfologii równiny: fragmentarycznego i niekiedy niezrównoważonego rozwoju miasta. Jego „eksplozja” to przede wszystkim efekt podziału terenów uprawnych w regionie, który na przestrzeni ostatnich 70 lat zmienił charakter z rolniczego na przemysłowy i poprzemysłowy. Wielkość nowopowstałych struktur w Vilanova współgra z dawnymi granicami ziem uprawnych. W rezultacie wytworzyła się charakterystyczna kultura oraz rytm miasta, zarówno w odniesieniu do lokalnego rynku nieruchomości, jak i możliwości sprostania wymaganiom społecznym ujawniającym się w nowych strukturach (il. 7).

Propozycja rozbudowy Vilanova odznacza się szacunkiem dla uwarunkowań terenu, interpretuje je oraz włącza do procesu projektowania, nie tylko w ramach projektu urbanistycznego, ale też zarządzania miejskiego i rozwoju czasowego. Wzięto pod uwagę istniejącą strukturę agrarną i zachowano najistotniejsze z jej elementów: główny budynek historyczny na każdej z parcel („masia” w lokalnej terminologii), drogę dojazdową, a w niektórych przypadkach wały ziemne i mury zbudowane bez zaprawy świadczące o geometrii danej działki. Pięć nowych dzielnic zaproponowanych pod rozbudowę zostanie rozplanowanych wokół tychże istotnych obiektów i elementów, które pozostaną formalnymi i społecznymi punktami odniesienia dla przyszłego miasta Vilanova.

System otwartych przestrzeni i obiektów, odnoszący się do publicznej sfery miasta, współgrać będzie ze śladami przeszłości oraz istniejącymi budynkami. Po raz pierwszy od początków przemysłowego rozwoju miasta będą one działać jako spójny system stwarzający szansę na reinterpretację oryginalnych walorów lokalizacji.

Pozostałą, niestrukturalną część nowej tkanki urbanistycznej reguluje system kodów miejskich odgrywający istotną rolę w określaniu uznawanych za niezbędne parametrów urbanistycznych, na tyle jednak elastycznych, by umożliwić konieczną adaptowalność do zmiennych uwarunkowań kształtujących współczesne miasto.

5. Skala, czas i tożsamość: trzy aspekty pod uwagę

Miejskość, krajobraz, infrastruktura, przestrzeń publiczna, równowaga środowiskowa oraz dziedzictwo – sześć koncepcji, które mogą wyjaśnić niektóre z propozycji biura CSArquitectes dla przyszłych projektów mieszkaniowych w Katalonii (il. 8–11).

Zaznaczyć trzeba, że w chwili, gdy przedstawiono propozycje dla El Prat i Vilanova oraz zaakceptowano terytorialne plany mieszkaniowe, we wskaźnikach gospodarki światowej dostrzeżono wyraźną zmianę paradygmatu. W przypadku Hiszpanii nowe uwarunkowania uwiaryściły potrzebę wprowadzenia zmian w modelu ekonomicznym, który w dużym stopniu uzależnił się od przemysłu budowlanego. Ponieważ na rynku nieruchomości odnotowano zastój, konieczne było odłożenie rozbudowy El Prat i Vilanova, co odnosiło się także do strategicznych obszarów mieszkaniowych.

Trzy wspomniane plany nie były co prawda motywowane sytuacją na rynku nieruchomości, ale za sprawą jego dynamiki potraktowano je jako środek reakcji na wciąż niezaspokojone potrzeby społeczeństwa. Nadal też nie spełniono zapotrzebowań społecznych, które leżały u podstaw ich koncepcji. Jest mało prawdopodobne, by w przyszłości urbanistom udało się sporządzić plan dla 100 tys. nowych domów w Katalonii. Niemniej jednak refleksje natury metodologicznej i konceptualnej dotyczące tego unikalnego doświadczenia można potraktować jako dziedzictwo odnoszące się do dyscyplinarnych wyzwań przyszłego planowania. Operacje w zakresie rozwoju nowych reform urbanistycznych w dużych strukturach bądź też interwencjach miejscowych w środowiskach centralnych lub peryferyjnych, rozważania odnośnie planowania terytorialnego, umiejscawiania w czasie lub tożsamości miejsca stanowić mogą właściwe strategie dla wszelkich działań podejmowanych przez urbanistów.

1. Planning the next City in Catalonia (2008-09): a matter of Housing

On 8 October 2007 the Regional Government of Catalonia approved the National Housing Pact. The document included nearly 200 specific actions addressed to establish basic guidelines that all housing policies should follow between 2007 and 2016. The two main aimed objectives were the updating of the obsolete existing housing stock and the provision of a shelter for young population and other social strata with difficulties of accessing into the Real State market [7].

In this context of special attention to the issue of Housing, and closely linked to it, three major planning actions were undertaken between 2008 and 2009 in order to plan the future residential extensions in Catalonia. The first of these actions was a set of Housing Territorial Plans – PDUH – that envisioned strategic housing extensions for the whole Catalan territory [8]. The two remaining actions were the Detailed Master Plans for two sectors conceived as continuous extensions of two medium-scale Catalan cities. The PDUH, which were approved in early 2009, established specific planning regulations for some 90,000 new homes spread over a total amount of one hundred Strategic Residential Areas – ARE [5]. The two strategic sectors, in turn, should mean a total of 14,000 new homes and some 900.000 m² of floor area for non-residential activities. Unlike the PDUH, the Master Plans for both strategic sectors started as open reflections under the form of urban planning competitions, to which international offices were invited as previous consultants. This process became an exceptional framework for reflection in which the criteria for future residential growth could be discussed.

The by CSArquitectes¹ submitted proposals for both areas stated a clear and radical reading of the context where new residential growth should be located. And they did it from critical and complementary decisions that differed from the designing rules established by the competition promoters. The first controversial decision was the replacement of the intervention area boundaries by limits more attached to morphological items than legal considerations. Second action was addressed to place the site in relation with the urban history of the city and, by that, providing a diachronic vision of the project that pointed out the role of the site in urban history. Third decision had to do with the specificity of the site and its integration into the future development of the area.

Framing space, placing in time and reinforcing the identity of the site become three common strategies when facing the challenge of planning two extensions located in territories which, in principle, are very unlike.

2. Framing in Space

The northern extensions of El Prat de Llobregat (Ill. 1) and Vilanova i la Geltrú (Ill. 2) share very obvious common features: both are located as natural continuous enlargements of the existing mature urban fabric; both also mean a significant increase up to 50% of the already urbanized residential area; finally, both have an excellent strategic position in relation to the Catalan territory, since they are highly accessible and they occupy a central position on the urban systems in which they are located. For all these reasons, any future intervention on these areas should necessarily consider the territorial scope thereof. The participating rules and given data for both competitions obviated this forethought and uncritically assumed the site boundaries directly derived from previously defined sectors of obsolete Master Plans.

¹ CSArquitectes is a catalan architecture office working and researching on the field of urbanism. The team committed with el Prat and Vilanova extensions was formed by Bea Alba, Núria Noguer, Maria Massuet, Laura Cancelo, Carlota Garcia, Marc Deu, Julia Espinosa, Alejandro de Guezala, Pere Ponsatí, Julia Manrique and Laia Vilaubí, under the leadership of Oscar Carracedo and Adolf Sotoca.

It seems clear, however, that the city shouldn't be built from the addition of enclosed and autonomous areas, but from continuous and transversal elements which structure and relate the diverse parts of the territory. These elements arise from a simple and careful gaze to the qualities of the site.

2.1. Urbanity

The ubiquitous advertising boards planted along the motorways crossing El Prat site explicitly point the showcase potential of this area. This extension could potentially become a metropolitan facade which will be perceived and experienced from the long distance and beyond the boundaries of the area (Ill. 3a). Designing El Prat northern extension means, particularly, designing the project of a large metropolitan avenue which will be the continuity of urban Gran Via. No other road in Catalonia gathers the size, rotundity and formal potential of this urban axis. El Prat's northern extension, placed where the clarity of the Gran Via gives way to the confusion of knots and road junctions, becomes a great opportunity to extend the urbanity through a large-scale avenue. CSArquitectes' proposal capillary extends El Prat along the Gran Via. According to it, it is vital to read the logic of this avenue, how its façade is formally built and how all its diverse urban nodes of activity are displayed along its 15 kilometers length. From a rigorous understanding of this territorial scale element, we may obtain criteria able to bring Gran Via's qualities within the area and, consequently, able to link El Prat's extension to its territory and, particularly, to Barcelona.

2.2. Landscape

The site qualities in Vilanova also derived from a wider territory: the network of roads, water streams and farming fields that characterize this plain extend far beyond the given boundaries defined in the competition bases (Ill. 3b). The proposal for Vilanova's extensions should be a commitment with landscape. Located on a narrow plain of slight slope, between the foothills of the Massís d'Olèrdola and the coastline, the given site appears as a paradigm of the Catalan Coastal landscape, where a close relationship between seashore and Coast Mountain takes place. Thus, the project tries to establish the spatial continuities between two areas of preserved landscape and ecological values: Massís d'Olèrdola and Platja Llarga [6].

The proposal for Vilanova, unlike El Prat's, will be more attentive to the continuities of open spaces that the enlargement of urban and infrastructural elements. The designing criteria will be obtained from the careful study of the landscape qualities of the place, the attention paid to existing water streams and the particular material culture of this site, where banks and stone walls are intimately related to farming culture.

3. Placing in history

Reading the territorial logics and incorporating them in the planning criteria were primary decisions in the designing process of these two extensions. As previously argued, urbanity and landscape become key elements on which the full integration of new housing areas is relied.

But they are far to sufficiently exhaust the comprehension of territorial logics. A rigorous morphological reading of the site seems a proper approach at first, and it is certainly a necessary condition for interpreting current reality. But it is by no means a sufficient condition if we face the project from a procedural point of view. A timeline approach is necessary when considering that every transforming action shouldn't be concluded in itself but should be integrate in a complex timeline of interdependent actions. Contextualizing is also about placing proposals in time assuming, therefore, the enormous impact that both extensions will have in El Prat and Vilanova. And placing in time means not only referring to the past and ensuring

consistency and coherent integration. It also means anticipating, understanding the natural tendency of a site in order to obtain criteria for building new proposals. Any deliberate gaze backwards will impulse the launching of future proposals forward.

3.1. Infrastructure

El Prat is the only historic village placed on Llobregat river delta. The subsoil of this area has, for its geomorphology conditions, exceptional values for farming. Consequently the other towns of the area are traditionally placed at the edges of the delta, just at the inflection point between the Coastal Mountains and the deltaic plain. Until the first third of the twentieth century the villages around the Delta and el Prat were structured as an urban string along the historical road of Santa Creu de Calafell. This ancient logic was dramatically modified after the 50'. With the industrial development of the second half of the twentieth century an accelerated process of new infrastructure building took place in the Delta. This phenomenon immediately compromised the historical relationship between el Prat and the rest of the villages: the airport, the new tourism settlements and the C-32 motorway will have a definitive impact on the spatial deltaic logic. The emergence of complex knots and road junctions severely affected the continuity of the historical road of Santa Creu de Calafell and, therefore, the relationship of el Prat with its environment [11].

The extension of el Prat towards its northern extension is an unexpected opportunity to reverse this process and restore the previous system of relations between villages in the delta. One of the most significant proposed actions is the deconstruction to the road junction located inside the area and its replacement by a more rational and urban road pattern that will guarantee territorial continuities. The rigorous reading of the historical background points out the importance of transforming a seemingly neutral element such as a road junction and the consequences this action may have in a vast and complex territory (Ill. 4).

3.2. Public space

Vilanova i la Geltrú was the stage for one of the most remarkable episodes of Catalan urbanism in the nineteenth century: in 1876 the modern extension of the city was approved under the name of Eixample Gumà. This extension (eixample in local terminology) constitutes, together with the extensions of Mataró, Sabadell and Terrassa a core of minor plans that, following the guidelines traced by Eixample Cerdà in Barcelona, became the framework for all urban growth in intermediate Catalan cities until the first third of the XXth century [6]. Apart from its remarkable urban qualities, Eixample Gumà represents a very particular way of planning city extension: geometrically clear and precise delineation of the area addressed to growth, continuity of built fabric and enclosure of urban public space are the three most important features of the XXth Century eixamples. One hundred years later, at the turning point to the second half of the twentieth century, urban growth in Vilanova was guided by other principles: undefined limits to the city growth, discontinuous built fabric and fragmentation of public space were the dominant trends. This particular phenomenon of urban extension has been described as “the Explosion of the City” [10].

In present times Vilanova faces a challenge with a comparable grade of ambition to the 1876 Eixample Gumà. However, the conditions have varied significantly and, therefore, current proposals should readapt the topics drafted in 1876 to the current paradigms that govern contemporary cities extensions: instead of a clear and geometrical delineated boundaries a gradual transition strip between city and territory is proposed; rather than a contiguous and undifferentiated built urban fabric, the new proposal will envision a new system of neighborhoods where every single district will have its own identity; from a discontinuous sprawled group of enclosed public spaces, a new territorial continuum of open spaces will be displayed in order to ensure the opening of the city towards the landscape (Ill. 5). And thus, from this dialogue with past experiences, contemporary but coherent criteria for ruling the future growth of Vilanova will arise.

4. Reading the Site

Once the general strategies are set, the proposals are framed in their territory and placed in time. Then we should ask ourselves about the specificity of the particular area where the new city will be extended. A much closer scale approach, derived from the tradition of Site Planning, seems an appropriate way.

4.1. Environmental balance: the landscape of water

As previously shown, the future northern extension for el Prat is located on a territory where agricultural uses have been historically dominant. The water infrastructure necessary for farming has greatly conditioned the deltaic landscape. Irrigation canals, ponds and ditches shape the morphology of the Llobregat delta. Moreover, drainage infrastructure means only the visible part of a complex hydrologic system that, apart from the ground level infrastructure, comprises two large aquifers in the subsoil.

The delicate balance between aquifer and river flow infiltration was characteristic of this ecosystem for centuries. However, due to the intensive land use carried on in the last century, this balance has been disrupted: the common use of pesticides for agricultural uses, the accelerated construction of infrastructure affecting the subsoil and the progressive installation of heavy industrial activities on the delta have heavily polluted the aquifer system. The development of the 160 hectares in northern Prat and the eventual sealing and occupation of land could mean serious difficulties to water infiltration and, therefore, a new threat to this delicate ecosystem [11].

According to this critical condition, CSArquitectes' proposal integrates the existing hydraulic structure in the delta and transforms it into a system of open spaces, which, apart from providing spaces for leisure and outer enjoyment, remains as a hydrological system that will ensure the environmental balance of the site. The system of open spaces, canals, ponds and irrigation systems will become a complex device that guarantees the infiltration of rainwater towards the underground aquifers. The gradual infiltration of clean rainwater will, eventually, restore pH levels in the polluted water of underground level. A complex system of lamination and infiltration ponds designed by a multidisciplinary team of architects, environmentalists and hydro geologists will fulfill these functions (Ill. 6).

We can state that the proposal not only aims to minimize its environmental impact, but also seeks to actively participate in reversing processes that had previously damaged environmental values. And this will be clearly readable in the system of open spaces that will structure the future city.

4.2. Heritage: masies, paths, plots

As mentioned above, the proposal for Vilanova extension assumes the historical process that led to the current morphology in the plain: the fragmented and sometimes unbalanced growth of the city. This particular explosion of the city is mainly due to the division of farming properties in this area, which all along the last seventy years have randomly shifted from agrarian uses to industrial and postindustrial activities. The size of new neighborhoods historically developed in Vilanova, correspond literally to the limits of previously existing agricultural properties. And that has created a certain culture and rhythm of city growing, both in terms of local Real Estate industry and also in terms of capability for assuming new social demands deriving from new developments (Ill. 7).

Far from denying an obvious feature of the site, the proposal for Vilanova extension reads it and makes it active part of the designing process, not only in terms of urban design but also in terms of urban management and timeline development. The project frames the existing agrarian structure and preserves its most significant elements: the main historical building for each plot ("masia" in local terminology), the access road to it and, in some cases, banks and dry stone walls that witness the plot geometry. The five new

districts proposed for the extension will be organized and structured around these significant items, which, in the future city of Vilanova, remain as formal and social benchmarks.

The system of open spaces and facilities where the public sphere of the city is referred to will be coincident with the previous traces and existing buildings of the site. But, for the first time since the industrial development of the city began, they will work as a coherent system that will give chance to the reinterpretation of the original values of the site.

The rest of the new urban fabric, that which is not structural, is regulated by a system of flexible urban codes, decisively specific in determining those urban parameters that are considered essential, but also flexible enough to allow the necessary adaptability to the changing conditions that shape the contemporary city.

5. Scale, time and identity: three approaches to be considered

Urbanity, landscape, infrastructure, public space, environmental balance and heritage.

These are six of the concepts that may explain some of the reflections that CSArquitectes proposed for future Housing Developments in Catalonia (Ill. 8–11).

It must be said that at the time the proposals for el Prat and Vilanova were delivered, at the very moment when the PDUH were approved, the world's economy indicators announced a clear change of paradigm. These new conditions warned, in the case of Spain, about the need to introduce changes in an economic model which, up to the moment, was significantly depending on the building industry. The Real Estate Market suffered a sudden stop and the development of el Prat and Vilanova extensions were postponed as it was done with the Strategic Residential Areas.

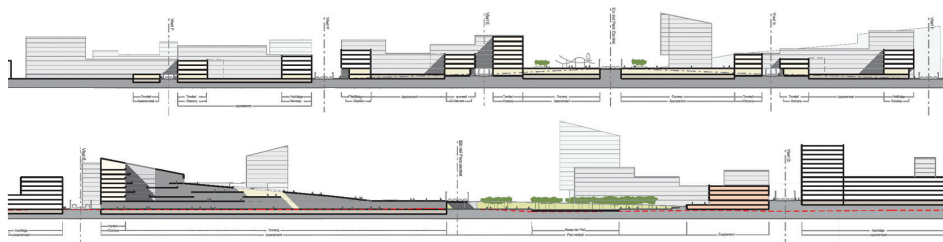
However, these three Plans were not motivated by the Real Estate Market but, taking advantage of its dynamics, were conceived as means to respond to social needs that, still today, have not been met. And the social demands that justified their conception still remain. It seems difficult to forecast whether urban planners will face in the future the need for drafting a plan for 100,000 new homes in Catalonia. Probably they won't. But, nevertheless, methodological and conceptual reflections arisen in this recent unique experience can be considered a legacy with which to address disciplinary challenges of future planning. Either operations of new growth of urban reform, whether in large developments or punctual interventions and either central or peripheral environments, any consideration regarding the territorial framing, the fitting in time or the identity of a place can be appropriate strategies for any commitment undertaken by urban planners.

Literatura/References

- [1] Barba M., Serra S., *Prat Nord*, in: Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme, No. 258, Ed. CoAC, Barcelona 2009.
- [2] Consorci Prat Nord, El Prat de Llobregat, 2009, <http://www.consorcipratnord.cat/>
- [3] Consorci Vilanova Nord, Vilanova i la Geltrú, 2009, <http://www.vngeixamplenord.cat/>
- [4] CSArquitectes, "Prat Nord", Barcelona, 2009, <http://www.youtube.com/watch?v=An3pVe9nFCM>
- [5] DPTOP, "Les Àrees Residencials Estratègiques / The Strategic Residential Areas", Ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona 2010.
- [6] DTS, "PEIN" (Plan of Spaces of Natural Interest), Generalitat de Catalunya, Barcelona 1996, <http://www20.gencat.cat/portal/site/mediambient/menuitem.198a6bb2151129f04e9cac3bb0c0e1a0/?vgnextoid=9b03ac9cbed47210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=9b03ac9cbed47210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>

- [7]DTS, “Pacte Nacional de l’Habitatge”, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007, <http://www20.gencat.cat/portal/site/territori/menuitem.14fa444b994def145f13ae92b0c0e1a0/?vgnextoid=49f56f7ad9ec5310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=49f56f7ad9ec5310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>
- [8]DTS: “Plans Directors Urbanístics de les Àrees Residencials Estratègiques”, Generalitat de Catalunya, Barcelona 2009, <http://www20.gencat.cat/portal/site/territori/menuitem.dbf7b17bb47cda345f13ae92b0c0e1a0/?vgnextoid=6bb4f5358b9b7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=6bb4f5358b9b7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>
- [9]Esteban J., *Los Ensanches menores en la región de Barcelona: la formación metropolitana de Barcelona II*, Ed. ETSAB, Barcelona 1976.
- [10]Font A., *The explosion of the city: territorial transformations in the South Europe urban regions*, Ed. Ministry of Housing, Barcelona 2007.
- [11]Sabaté J., *Patrimonio y proyecto territorial*, Ed. Diputació de Barcelona, Barcelona 2004.

II. 1. Propozycja północnej rozbudowy El Prat. Lokalizacja konkursowa obejmuje powierzchnię całkowitą 163 ha. W programie ujęto 8 tys. jednostek mieszkaniowych i ponad 600 tys. m² przeznaczonych na funkcje niezwiązane z budownictwem mieszkaniowym, co łączyło się ze stworzeniem 20–30 tys. nowych miejsc pracy. Ponad 40% całkowitej powierzchni zagospodarowanej stanie się przestrzenią publiczną

III. 1. Proposal for El Prat northern extension. The site for the competition covers a total area of 163 ha. The program included a total set of 8,000 housing units and more the 600,000 m² addressed to non-residential uses, which meant 20–30,000 new employments. Once the extension will be developed more than the 40% of the total site area will become public space

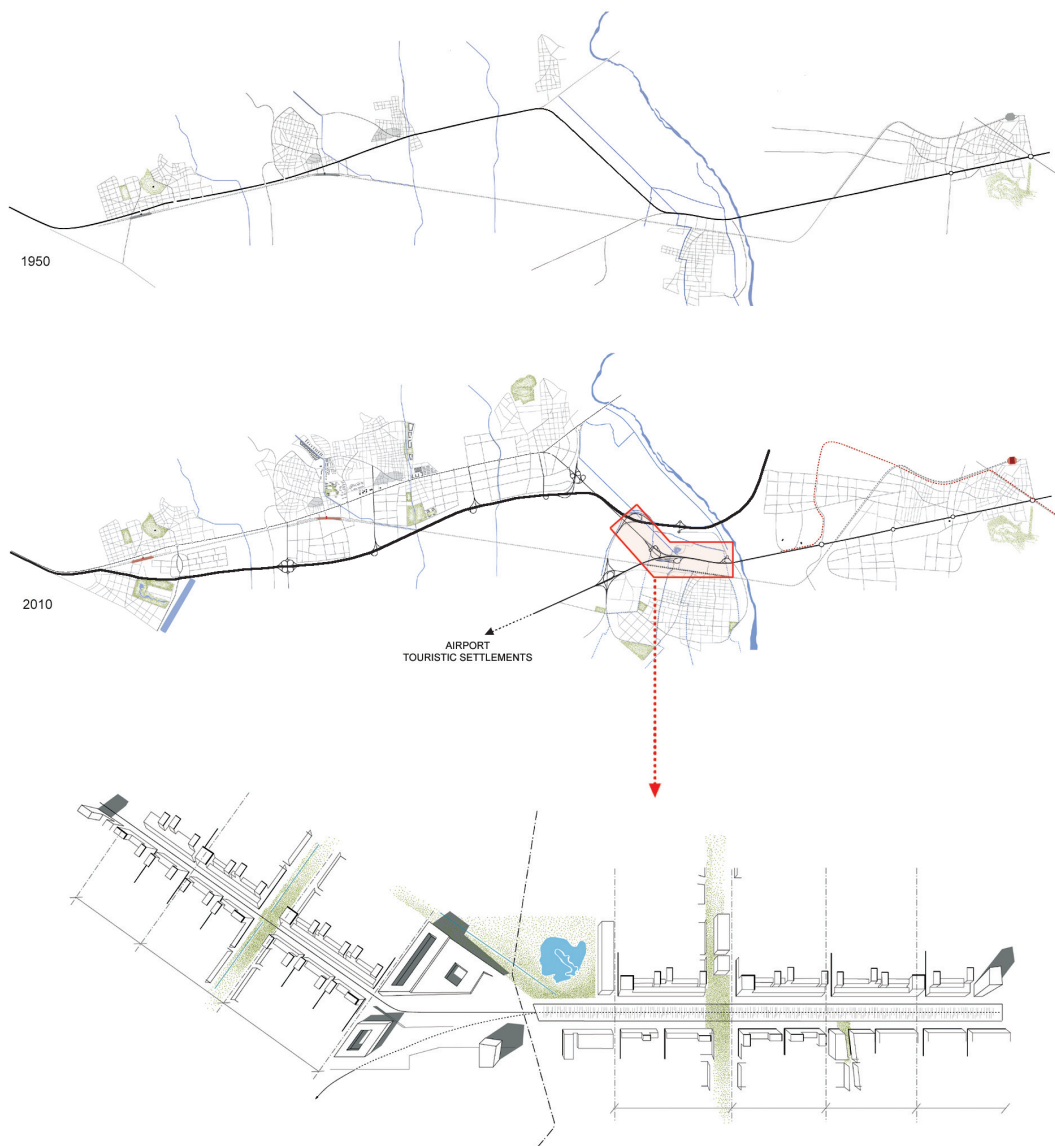
II. 2. Północna rozbudowa Vilanova i la Geltrú obejmuje powierzchnię 106 ha. Na nową strukturę składać się ma 6 tys. jednostek mieszkalnych oraz powierzchnię 250 tys. m² przeznaczoną dla innych funkcji. 25% całkowitej powierzchni ma pełnić rolę przestrzeni publicznej

III. 2. Vilanova i la Geltrú northern extension covers an area of 106 hectare. The new development should host 6.000 housing units and 250.00 m² for non-residential uses. 25% of the total area is pointed as public space

II. 3. Dwa krajobrazy o odmiennym charakterze. Z lewej: deltowa równina szybkiego ruchu el Prat. Ustawione w stronę autostrad tablice reklamowe wykorzystują imponujące widoki metropolii. Z prawej: rolniczy krajobraz Vilanova i la Geltrú. Tożsamość miejsca tworzą odwieczne relacje pomiędzy strumieniami, murami zbudowanymi bez zaprawy i obiektami zabytkowymi

III. 3. Two very different landscapes. On the left, el Prat high-speed deltaic plain. The advertising boards face the motorways taking advantage of the huge metropolitan visibility of the site. On the right, Vilanova i la Geltrú agrarian landscape. An ancient set of relations between water streams, drystone walls and historical buildings performs the identity of the site

II. 4. Historyczna ewolucja deltowego systemu osadnictwa. Powyżej: linearny schemat wiosek zlokalizowanych przy starożytnej drodze do Santa Creu de Calafell. Pośrodku: sytuacja z lat 90. XX w., kiedy to zbudowano nową autostradę C-32 i określono nowy terytorialny system relacji. Poniżej: propozycja przekształcenia istniejącej autostrady oraz węzła drogowego – nowa aleja metropolitalna o silnym charakterze miejskim połączy el Prat z linearnym systemem wiosek wzdłuż drogi do Calafell

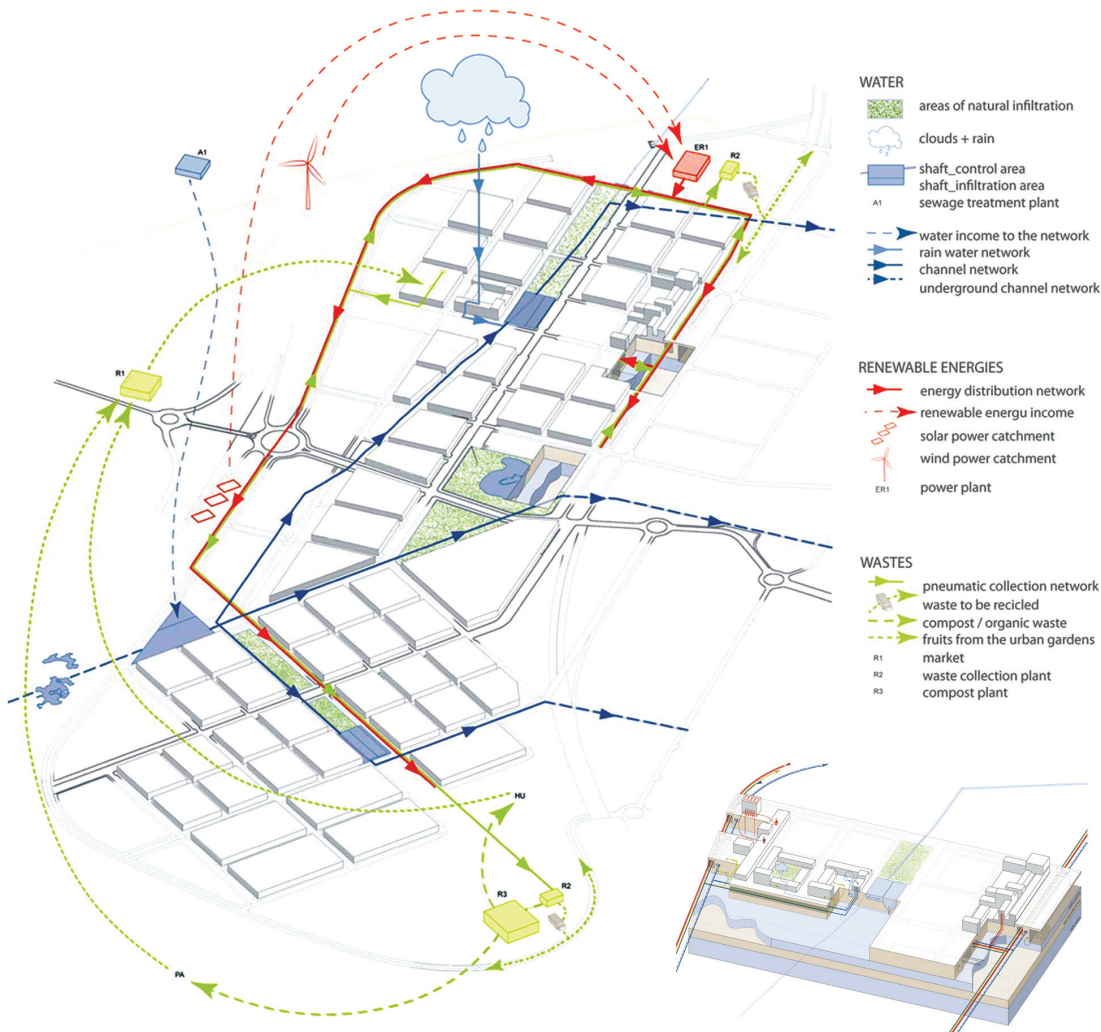
III. 4. Historical evolution of the deltaic system of settlements. Above: linear scheme of villages located alongside the ancient road to the Santa Creu de Calafell. Middle: situation in the 90', when the new motorway C-32 was built and a new territorial system of relations is established. Below: proposal for the transformation of the existing motorway and road junction: a new metropolitan avenue with a strong urban character will joint el Prat with the linear system of villages along the road to Calafell

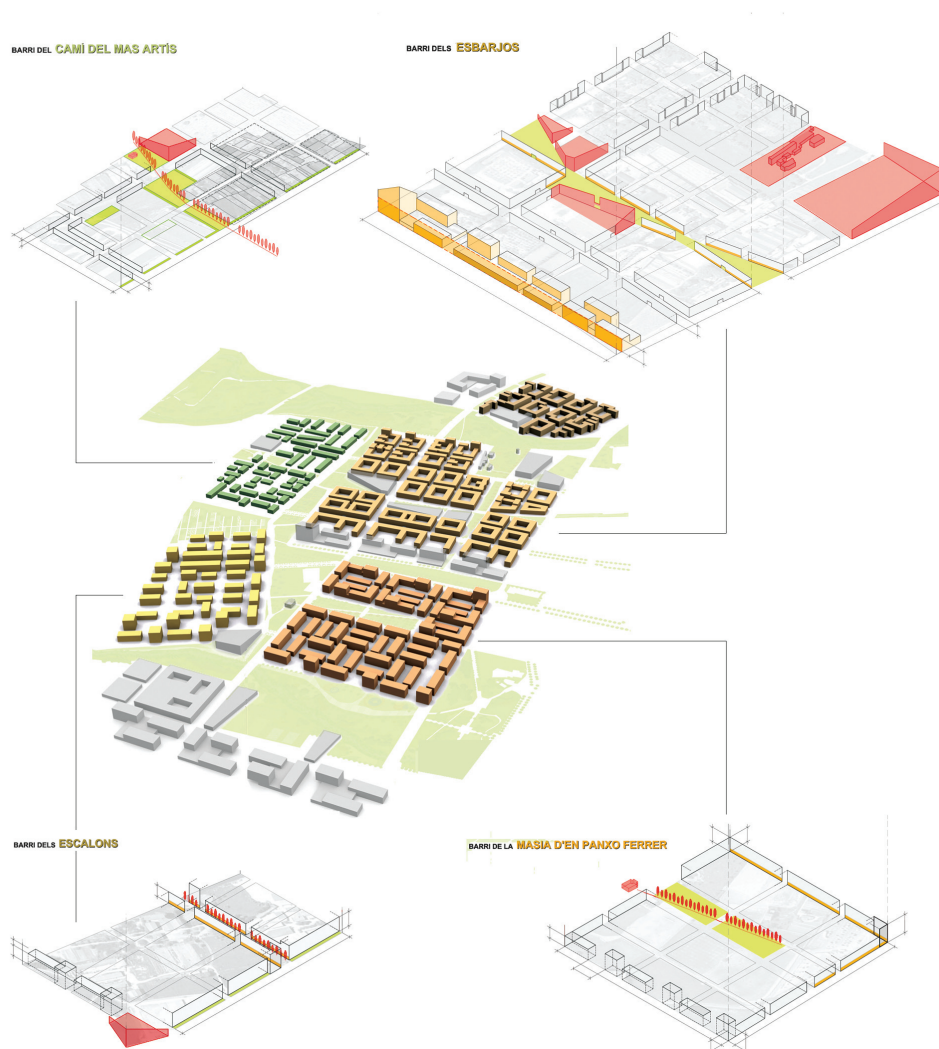
II. 5. Urbanistyczna ewolucja Vilanova i la Geltrú. Powyżej z lewej: osady Vilanova i la Geltrú zlokalizowane w bliskiej relacji z głównym strumieniem równiny. Pośrodku z lewej: cechy charakterystyczne XIX-wiecznej rozbudowy – precyzyjnie wyznaczony teren, ciągła tkanka miejska, nieciągłe węzły urbanistyczne w przestrzeni publicznej. Poniżej z lewej: eksplozja miasta – nieograniczony i niekontrolowany rozrost strefy podmiejskiej oraz urbanizacja nieciągła. Z prawej: przyszłościowa wizja Vilanova i la Geltrú – otwarte przestrzenie w skali terytorialnej umożliwią kontynuację rozbudowy miasta. Od gór aż po morze przestrzeń otwarta staje się elementem ciągłym, który pozwoli odzyskać najważniejsze walory tożsamościowe

III. 5. Vilanova i la Geltrú thought its urban evolution. Left above – Foundational villages of Vilanova and La Geltrú, premodern settlements located in close relation with the main water stream of the plain. Middle left – XIXth Century extension and its main features: strictly framed area for extension, continuous built urban fabric and discontinuous urban nodes of public space. Left below – The explosion of the city: unlimited and uncontrolled suburban dispersion and discontinuous urbanization. Right -Future vision for Vilanova i la Geltrú – Territorial scale open spaces will readdress the extension of the city. From the Mountain to Sea, the open space becomes the continuous element that will recover the main identity values of the site

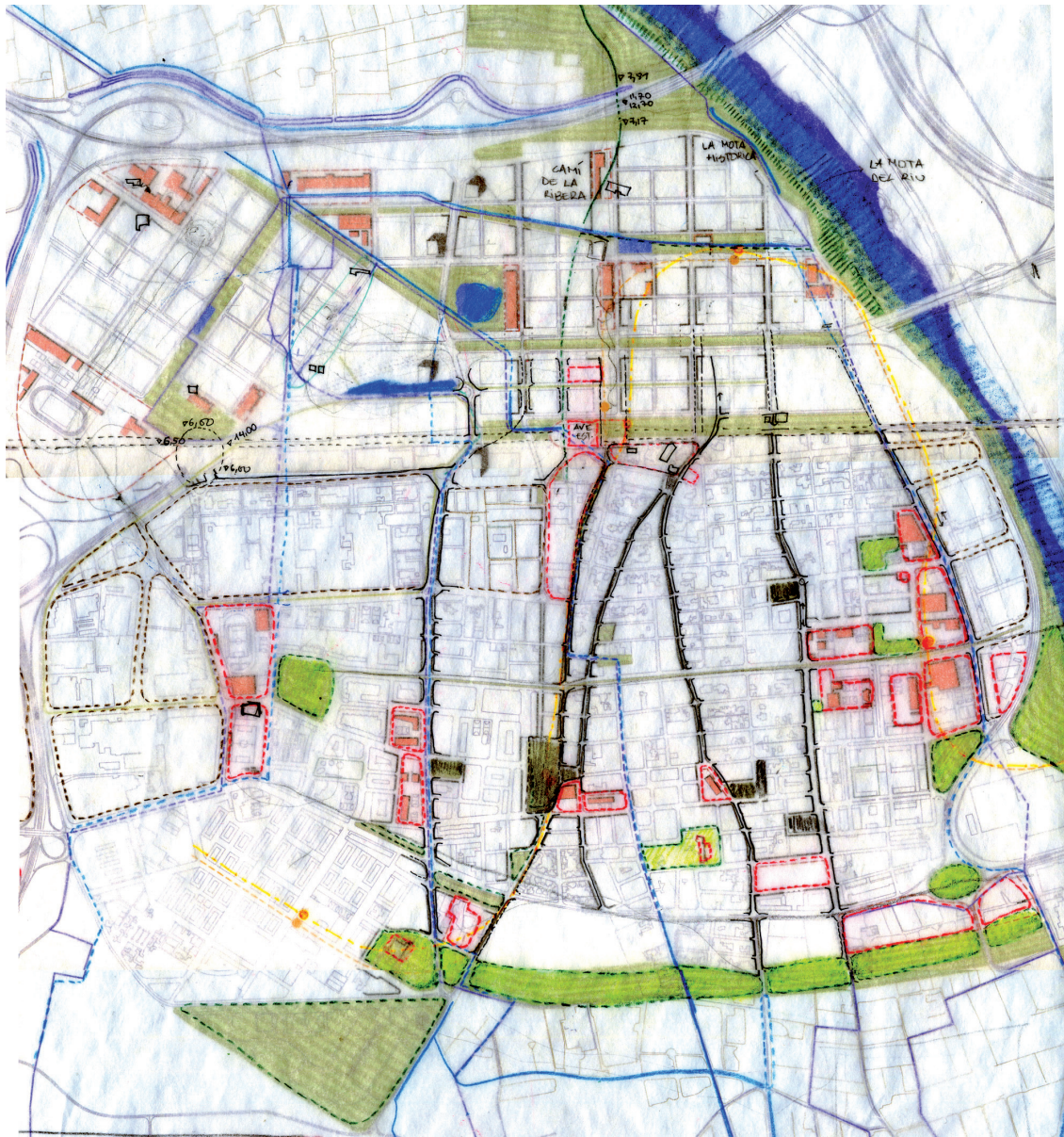
II. 6. Hydrauliczna infrastruktura rozszerzenia El Prat. Delikatna równowaga ekologiczna w krajobrazie delty zostanie zachowana dzięki specjalnemu potraktowaniu obiegu wodnego. Złożony system kanałów i stawów kontrolować będzie przenikanie wody do podglebia, co spowoduje długofalowe odkażanie w warstwie wodonośnej. Ostatecznie system ten ukształtuje strukturę przestrzeni publicznej w nowo rozbudowanym terenie

III. 6. Hydraulic infrastructure for El Prat extension. The delicate ecological equilibrium of the deltaic landscape will be preserved through the special consideration towards the water cycle. A complex system of canals and ponds will control the infiltration of aerial water to the subsoil, resulting in a long-term decontamination action of the aquifer. This very complex system will finally shape the public space structure of the new extension

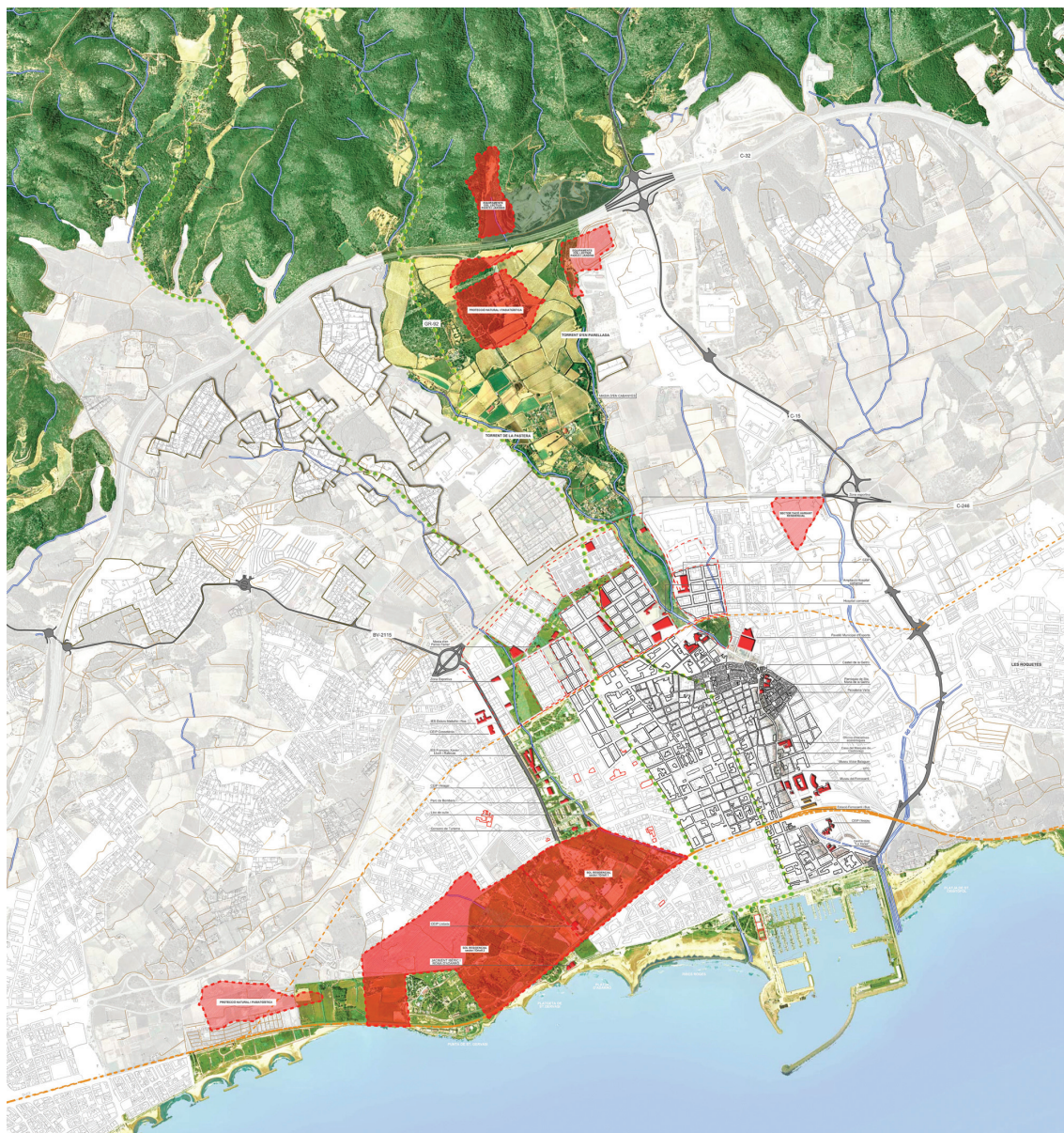
II. 7. Wizja przyszłej rozbudowy Vilanova i la Geltrú. Zgodnie z obecną strukturą własnościową obszar ok. 100 ha zostanie podzielony na pięć dzielnic mogących stanowić autonomiczne jednostki powiązane z całością za pomocą mocnego systemu przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej. Decyzja ta odnosi dwa skutki. Po pierwsze zaprogramowane fazowanie całej rozbudowy stanowić będzie alternatywę dla rozwoju jednoetapowego określonego w poprzednim planie ogólnym. Rozważa się jednostki podstawowe w postaci kwartałów 10–12-hektarowych. Z drugiej zaś strony, ze społecznego i morfologicznego punktu widzenia, każda dzielnica traktowana będzie jako miejsce o silnej i odrębnej tożsamości, w którym istniejące, barwne dziedzictwo stanie się kondensorem miejskości i życia społecznego

III. 7. Vision for the future extension of Vilanova i la Geltrú. According to the existing property structure the circa 100 ha. area will be divided in five quarters which can be conceived as autonomous neighborhoods linked to the whole by a strong system of public spaces and facilities. Two main statements arise from this first decision. One the one hand, a programed phasing for the whole extension will be the alternative to the “one step” development defined in the previous Masterplan for the area. The proposed 10–12 hectare quarters are considered, therefore, as basic management unit. On the other hand, and from the social and morphological point of view, each quarter will be considered as a place with strong and single identity, where existing heritage – coloured in the zooms- will be pointed as condensers of urbanity and social life

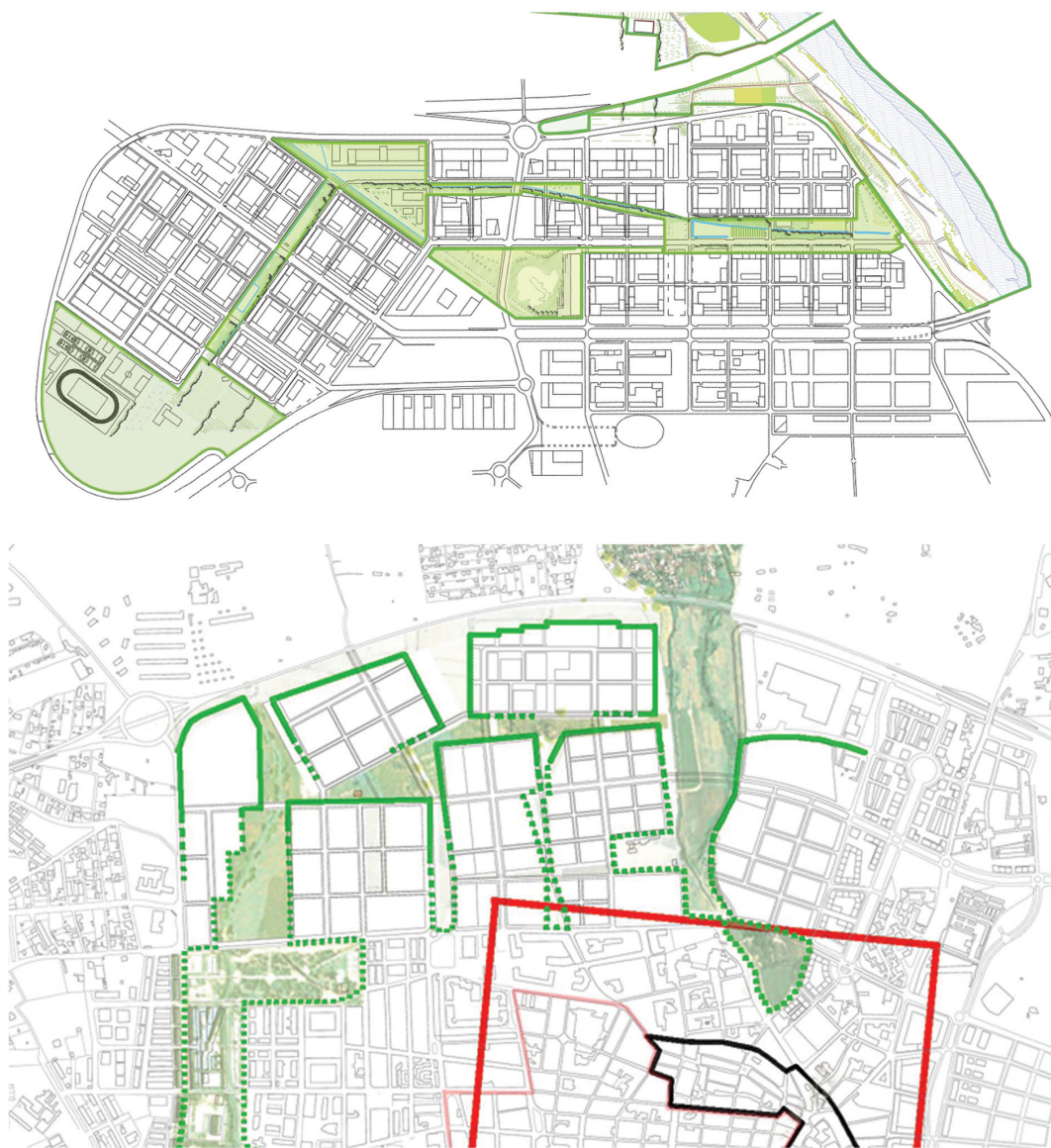
II. 8. Propozycja rozbudowy El Prat: istniejąca tkanka miejska oraz nowe struktury tworzą odrębne miasto dzięki ciągłości przestrzeni publicznych opartych na śladach przeszłości oraz hydraulicznej strukturze terytorium delty

III. 8. Proposal for El Prat extension: existing urban fabric and new development become a single city through the continuity of public spaces which, on the other hand, rely on ancient traces and hydraulic infrastructure of the deltaic territory

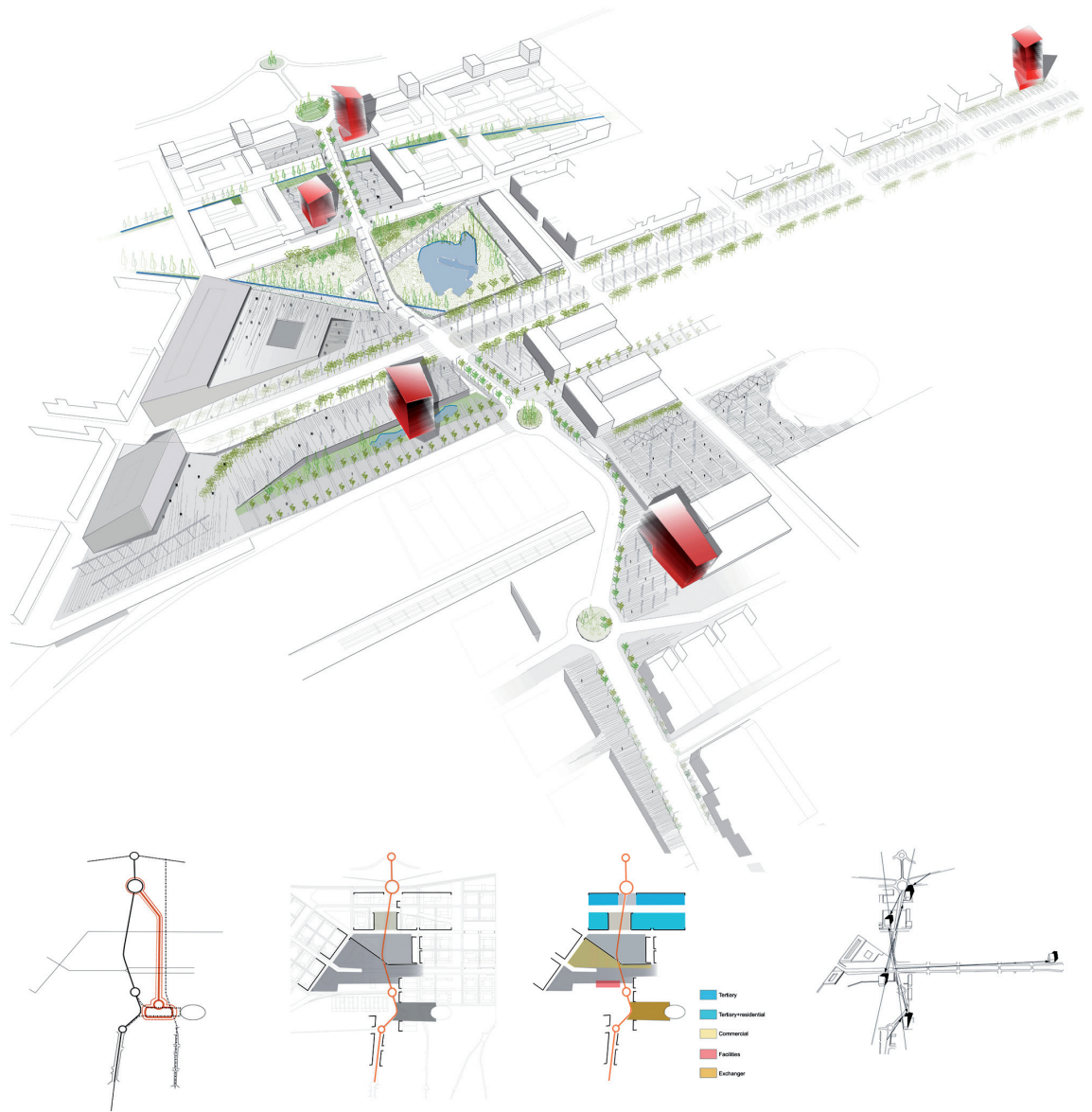
II. 9. Zakres terytorialny przyszłej rozbudowy Vilanova: od gór do morza

III. 9. Territorial scope of Vilanova's future extension: from the Mountain all the way down to the Sea

II. 10. Przestrzeń publiczna jako zasadnicza struktura przyszłego rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Powyżej: system kanałów i stawów w El Prat funkcjonuje jako przestrzeń dla wypoczynku i kontaktu z przyrodą. Poniżej: nowa północna fasada Vilanova pomiędzy krajobrazem miejskim a naturalnym

III. 10. Public space as main structure for future Housing Developments. Above: El Prat system of canals and ponds functioning as spaces for leisure and nature enjoyment. Below: Vilanova's new north façade, where a delicate transition between urbanity and landscape will be established

II. 11. Wizerunek miasta: nowa brama El Prat od północy. Złożony system relacji wizualnych odkrywa się, wkraczając do centrum miasta z nowej alei. Cztery budynki średniej wysokości pełnią rolę punktów orientacyjnych precyzyjnie ulokowanych w stosunku do planowanej drogi. Zróżnicowany układ wielkoskalowych przestrzeni publicznych umożliwi kontakt wzrokowy z charakterystycznymi obiektami z dużej odległości

III. 11. The image of the City: new entrance to El Prat coming from the North. A complex system of visual relations is discovered when approaching to the city center along the new avenue. Four medium-rise buildings function as landmarks very precisely placed in relation with the trace of the future road. A diverse set of large-scale public spaces allows the long view distance for landmark perception